

۱ برای هریک از ابیات زیر، یکی از وزن‌های داخل کمانک را انتخاب کنید.

(ناهمسان - همسان دولختی - همسان تک‌لختی)
الف) پیش از من و تو بسیار بودند و نقش بستند / دیوار زندگی را زین‌گونه یادگاران
ب) در غم ما روزها بی‌گاه شد / روزها با سوزها همراه شد
ج) ماه فروماند از جمال محمد / سرو نباشد به اعتدال محمد

۲ کدامیک از ابیات زیر، دو برش آوایی ندارد؟ (با دو وزن خوانده نمی‌شود؟)

الف) از کرده‌ی خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی‌دانم
ب) درد عشقی کشیده‌ام که می‌پرس / زهر هجری چشیده‌ام که می‌پرس

۳ پاسخ درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

الف) روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد / زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما (همسان دولختی - همسان)
ب) درد عشقی کشیده‌ام که می‌پرس / زهر هجری چشیده‌ام که می‌پرس (ناهمسان - همسان)
ج) همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی / به پیام آشنایی، بنوازد آشنا را (همسان دولختی - ناهمسان)

۴ برای بیت: «از کرده‌ی خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی‌دانم» کدامیک از وزن‌ها، نادریست است؟

الف) مفعولُ مفاعِلن مفاعیلن
ب) مستفعلُ فاعِلاتُ مستفعل
ج) مفتعلن فاعِلات مفتعلن فع

۵ وزن کدامیک از ابیات زیر، با بیت: «چون جام شفق موج زند خون به دل من / با این همه دور از تو مرا چهره‌ی زردی است» متفاوت است؟

الف) هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟ / من در میان جمع و دلم جای دیگر است
ب) هنگام وداع تو ز بس گریه که کردم / دور از رخ تو چشم مرا نور نمانده است

۶ برای بیت: «دل گفت وصالش به دعا باز توان یافت / عمری است که عمرم همه در کار دعا رفت» کدام وزن ترجیح ندارد؟

الف) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن
ب) مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستف

۷ کدامیک از ابیات زیر، دو برش آوایی دارد (با دو وزن خوانده می‌شود)؟

الف) ماه فرو ماند از جمال محمد / سرو نباشد به اعتدال محمد
ب) بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست / بگشای لب که قند فراوانم آرزوست.

۸ بیت: «دستم نداد قوت رفتن به پیش دوست / چندی به پای رفتم و چندی به سر شدم»

الف) تقطیع هجایی نیست.
ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید.
ج) وزن بیت را بنویسید.

۹

برای بیت زیر، کدام وزن ترجیح دارد؟
 «تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان‌بین / کس واقف ما نیست که از دیده چه‌ها رفت»
 (الف) مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستف / (ب) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن

۱۰

کدام‌یک از ابیات زیر، با بیت: «بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست / بگشای لب که قند فراوانم آرزوست» هم‌وزن است؟
 (الف) آب زیند راه را هین که نگار می‌رسد / مژده دهید باغ را بوی بهار می‌رسد
 (ب) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی / تا کیمیای عشق بیابای و زر شوی

۱۱

وزن بیت: «درد عشقی کشیده‌ام که می‌پرس / زهر هجری چشیده‌ام که می‌پرس» چیست؟
 (الف) فاعلاتن مفاعلن فعلن / (ب) مفتعلن فاعلاتُ فع

۱۲

برای بیت زیر کدام وزن، «ترجیح» دارد؟
 «دل نیست کبوتر که چو برخاست نشیند / از گوشه‌ی بامی که پریدیم، پریدیم»
 (الف) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن / (ب) مُستفعلُ مُستفعلُ مُستفعلُ مُستف

۱۳

بیت: «به حسن خُلق و وفا کس به یار ما نرسد / تو را در این سخن انکار کار ما نرسد»
 (الف) تقطیع هجایی کنید.
 (ب) نشانه‌های هجایی آن‌را بگذارید.
 (ج) وزن این بیت را بنویسید.

۱۴

بیت زیر دارای دو وزن است، هر دو وزن آن‌را بنویسید.
 «لاف از سخن چون دُر توان زد / آن خشت بود که پُر توان زد»

۱۵

برای بیت زیر، کدام وزن ترجیح دارد؟ چرا؟
 «تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان‌بین / کس واقف از ما نیست که از دیده چه‌ها رفت»
 (الف) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن / (ب) مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستف

۱۶

مشخص کنید وزن کدام مصراع «همسان» و کدام «ناهمسان» است؟
 (الف) هرگز کسی به خوبی، چون یار ما نباشد / (ب) عاقبت گرگ‌زاده گرگ شود

۱۷

کدام مصراع زیر «ناهمسان» است؟
 (الف) کی شعر تر انگیزد خاطر که حزین باشد / (ب) آبی‌تر از آنیم که بی‌رنگ بمیریم

۱۸

نام نشانه‌های هجایی این رکن عروضی «— U —» چیست؟

۱۹

با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید.
 ۱- بیا عاشقی را رعایت کنیم / ز یاران عاشق حکایت کنیم
 ۲- از کرده‌ی خویشان پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی‌دانم
 (الف) مشخص کنید وزن کدام بیت «ناهمسان» است؟
 (ب) علت «ناهمسانی» بیت موردنظر را بنویسید.

۲۰

بیت ادیب‌الممالک را از نظر قلمرو فکری تحلیل کنید.
 آتش حبّ‌الوطن چون شعله فروزد / از دل مؤمن کند به مجمره اسپند

۲۱

نشانه‌های هجایی بیت های زیر را به دو صورت برش بنویسید؛ پس از تعیین پایه‌های آوایی، وزن هریک را بنویسید.
الف) ای سرو بلند قامت دوست / وه وه که شمایلِت چه نیکوست! (سعدی)
ب) لبخند تو خلاصه‌ی خوبی‌ها است / لختی بخند، خنده‌ی گل زیبا است (قیصر امین‌پور)

۲۲

نشانه‌های هجایی بیت های زیر را به دو صورت برش بنویسید؛ پس از تعیین پایه‌های آوایی، وزن هریک را بنویسید.
الف) همت طلب از باطن پیران سحرخیز / زیرا که یکی را ز دو عالم طلبیدند (فروغی بسطامی)
ب) کشتی شکستگانیم، ای باد شرطه برخیز / باشد که بازبینیم دیدار آشنا را (حافظ)

۲۳

کدام بیت‌ها دو به دو از نظر وزن با هم یکسان‌اند؟
الف) چو بشنوی سخن اهل دل، مگو که خطاست / سخن‌شناس نه‌ای، جان من، خطا این‌جاست (حافظ)
ب) جانا نظری که ناتوانم / بخشا که به لب رسید جانم (عراقی)
پ) برداشته دل ز کار او بخت / درماند پدر به کار او سخت (نظامی)
ت) بیا به خانه‌ی آلاله‌ها سری بزنیم / ز داغ با دل خود حرف دیگری بزنیم (قیصر امین‌پور)

۲۴

بیت‌های زیر را تقطیع هجایی کنید و مرز پایه‌های آوایی هر بیت را مشخص کنید.
الف) با آن‌که جیب و جام من از مال و می تهی است / ما را فراغتی است که جمشید جم نداشت (فرخی یزدی)
ب) آتش حب الوطن چو شعله فروزند / از دل مؤمن کند به مجمره اسپند (ادیب‌الممالک فراهانی)

۲۵

بیت‌های زیر را تقطیع هجایی کنید و مرز پایه‌های آوایی هر بیت را مشخص کنید.
الف) راستی کن که راستان رستند / راستان در جهان قوی دستند (اوحدی مراغه‌ای)
ب) محمّد کافرینش هست خاکش / هزاران آفرین بر جان پاکش (نظامی)

۲۶

با خوانش درست بیت‌ها و درک پایه‌های آوایی هر بیت، مشخص کنید که وزن کدام بیت همسان و کدام بیت ناهمسان است.

الف) آب زیند راه را هین که نگار می‌رسد / مژده دهید باغ را بوی بهار می‌رسد (مولوی)
ب) دلم سر به هامون رها می‌پسندد / سرم بالش از صخره‌ها می‌پسندد (شهریار)
پ) باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟ / باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟ (محتشم کاشانی)
ت) گشته‌ام در جهان و آخر کار / دلبری برگزیده‌ام که می‌رس (حافظ)
ث) دل نیست کبوتر که چو برخاست نشیند / از گوشه‌ی بامی که پریدیم، پریدیم (وحشی بافقی)
ج) شفای این دل بیمار جز لقای تو نیست / طبیب جان خرابم کسی ورای تو نیست (اسیری لاهیجی)

۲۷

وزن کدام بیت «ناهمسان» است. آن‌را مشخص کنید.
الف) سعدی نظر از رویت کوتاه هرگز / ور روی بگردانی، در دامت آویزد
ب) از کرده‌ی خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی‌دانم

۲۸

با توجه به بیت: «برداشته دل ز کار او بخت / درماند پدر به کار او سخت» پایه‌های آوایی، وزن شعر و نشانه‌های هجایی را در جدول زیر قرار دهید.

	پایه‌های آوایی
	وزن شعر
	نشانه‌های هجایی

۲۹

پایه‌های آوایی بیت زیر را به دو صورت «چهار هجایی - سه هجایی» و «سه هجایی - چهار هجایی» بنویسید.
ای باد بامدادی، خوش می‌روی به شادی / پیوند روح کردی، پیغام دوست دادی

پایه‌های آوایی بیت‌های زیر را مشخص کنید و با ذکر دلیل بنویسید که چرا ابیات زیر دارای وزن همسان دولختی هستند.

- ۱) باغ سلام می‌کند، سرو قیام می‌کند / سبزه پیاده می‌رود، غنچه سوار می‌رسد
- ۲) ای صاحب کرامت، شکرانه سلامت / روزی تفقدی کن درویش بینوا را

کدام یک از ابیات زیر دارای نظم همسان دولختی است؟ پس از تعیین پایه‌های آوایی هر یک وزن واژه‌های آن‌ها را بنویسید.

- ۱) سلسله موی دوست حلقه دام بلاست / هر که در این حلقه نیست فارغ از این ماجراست
- ۲) هان ای دل عبرت بین، از دیده عبر کن هان / ایوان مداین را آئینه عبرت دان
- ۳) تا دل هرزه‌گرد من رفت به چین زلف او / زان سفر دراز خود عزم وطن نمی‌کند
- ۴) عشق تو بر بود ز من مایه مایی و منی / خود نبود عشق تو را چاره ز بی‌خویشتنی

از بین ابیات زیر، بیت‌هایی را که وزن همسان دولختی دارند، تعیین و تقطیع کنید.

- ۱) آئینه‌ای طلب کن تا روی خود ببینی / وز حسن خود بماند انگشت در دهانت
- ۲) هر که دلارام دید از دلش آرام رفت / چشمه ندارد خلاص هر که در این دام رفت
- ۳) ملکا ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی / نروم جز به همان ره که توام راه نمایی
- ۴) ای عاشقان ای عاشقان پیمانها را گم کرده‌ام / زان می که در پیمانها اندر ننگجد خورده‌ام

از بین ابیات زیر، بیت‌هایی را که وزن ناهمسان دارند، تقطیع کنید.

- ۱) هلاک از این غمم که جان نمی‌شود فدای او / که خورده آب زندگی ز لعل جان‌فزای او
- ۲) یار نکو روی بیا در صف مردان خدا / هم‌چو مسیحا خر تن هل به زمین رو به سما
- ۳) آه از این زندگی ناخوش من / وز دل و خاطر مشوش من
- ۴) آسوده خاطرم که تو در خاطر منی / گر تاج می‌فرستی و گر تیغ می‌زنی

ابیات زیر را تقطیع و دو به دو بیت‌های همسان دولختی و همسان یک پایه‌ای را تعیین کنید.

- ۱) ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی / پیوند روح کردی پیغام دوست دادی
- ۲) روی تو چون نوبهار جلوه‌گری می‌کند / زلف تو چون روزگار پرده‌داری می‌کند
- ۳) هم اگر عمر بود دامن کامی به کف آید / که گل از خار همی آید و صبح از شب تاری
- ۴) قطره تویی، بحر تویی، لطف تویی، قهر تویی / قند تویی، زهر تویی، بیش میازار مرا

کدام یک از ابیات بر وزن همسان یک پایه‌ای نیست؟ مشخص کنید.

- ۱) عشق تو بر بود ز من مایه مایی و منی / خود نبود عشق تو را چاره ز بی‌خویشتنی
- ۲) ملکا ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی / نروم جز به همان ره که توام راهنمایی
- ۳) بی‌همگان به سر شود بی تو به سر نمی‌شود / داغ تو دارد این دلم جای دگر نمی‌شود
- ۴) چون شبروان پوید همی در تیره شب / تا کس مباد از رفتنش گردد خبر

ابیات زیر را تقطیع و مشخص کنید که کدام یک از ابیات در وزن همسان دولختی سروده شده است؟

- ۱) هر که چیزی دوست دارد جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی سر ز خلوت برنیارد
- ۲) به حسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد / تو را در این سخن انکار کار ما نرسد
- ۳) روی نیارود به من یار که معیوب و بدم / لیک شد از خنده او فاش که بس بی‌خردم
- ۴) ای دل چه اندیشیده‌ای در عذر آن تقصیرها / زان سوی او چندین وفا زین سوی تو چندین جفا

بیت زیر را به دو روش تقطیع کنید و بنویسید که کدام وزن و به چه دلیل برتری دارد؟

- «تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان‌بین / کس واقف ما نیست که از دیده چه ها رفت»

۳۸

از بین ابیات زیر، ابیاتی را که به دو روش تقطیع می‌شود، مشخص و تقطیع کنید.
 (۱) کشتی شکستگانیم ای باد شرطه برخیز / باشد که باز بینیم دیدار آشنا را
 (۲) همت‌طلب از باطن پیران سحرخیز / زیرا که یکی را از دو عالم طلبیدند
 (۳) مرده بدم زنده شدم گریه بدم خنده شدم / دولت عشق آمد و من دولت پاینده شدم
 (۴) مرا هوای سحرگه پیام یار آورد / نسیم بوی بهشتی آن دیار آورد

۳۹

نام دیگر اوزان زیر را بنویسید.
 (۱) مستفعل مستفعل مستفعل مستف
 (۲) مستفعل فاعلات مستفعل
 (۳) مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل

۴۰

کدام بیت‌ها دو به دو از نظر وزن با هم یکسان هستند؟
 (۱) دیدار یار غایب دانی چه ذوق دارد / ابری که در بیابان بر تشنه‌ای باراد
 (۲) ای دل تو را نگفتم از عاشقی حذر کن / بگذار نیکوان را وز مهرشان گذر کن
 (۳) ای که ز دیده غایبی در دل ما نشستهای / حسن تو جلوه می‌کند وین همه پرده بسته‌ای
 (۴) طی زمان کن ای فلک مزده وصل یار را / پاره‌ای از میان ببر این همه قیل و قال را

۴۱

گروه وزنی کدام بیت با دیگری متفاوت است؟ مشخص کنید.
 (۱) این‌که تو داری قیامت است نه قامت / وین نه تبسم که معجز است و کرامت
 (۲) روشنی طلعت تو ماه ندارد / پیش تو گل رونق گیاه ندارد
 (۳) ای غایب از نظر به خدا می‌سپارم / جانم بسوختی و به دل دوست دارم

۴۲

ابیات زیر را به دو روش تقطیع کنید و نام وزن آن‌ها را بنویسید.
 (۱) ای سرو بلندقامت دوست / وه وه که شمایلت چه نیکوست
 (۲) کشتی شکستگانیم ای باد شرطه برخیز / باشد که باز بینیم دیدار آشنا را
 (۳) همت‌طلب از باطن پیران سحرخیز / زیرا که یکی را ز دو عالم طلبیدند

۴۳

ابیات زیر را تقطیع کنید و بنویسید که وزن کدام بیت همسان و کدام بیت ناهمسان است؟
 (۱) یار شدم یار شدم با غم تو یار شدم / تا که رسیدم بر تو از همه بیزار شدم
 (۲) دیر آمدی ای نگار سرمست / زودت ندهیم دامن از دست
 (۳) تا آشنای ذوق استغنا شدم / بیگانه از بیش و کم دنیا شدم
 (۴) جز سر پیوند آن نگار ندارم / گر چه از او جز دل فگار ندارم

۴۴

ابیات زیر را تقطیع هجایی کنید و وزن آن‌ها را بنویسید.
 (۱) مرد همت اگر که تشنه بمیرد / آب حیوان ز دست خضر نگیرد
 (۲) دل بردی از من به یغما ای ترک غارتگر من / دیدی چه آوردی ای دوست از دست دل بر سر من
 (۳) دست از طلب ندارم تا کام من برآید / یا تن رسد به جانان یا تن رسد به جانان
 (۴) گرم به لطف بخوانی ورم به قهر برانی / تو قهرمانی و قادر بکن هر آن‌چه توانی

۴۵

تفاوت اوزان همسان تک‌پایه‌ای با اوزان همسان دولختی در چیست و در نظم دادن ابیات کدام روش ترجیح دارد؟

۴۶

ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.

- U U -

۴۷ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
---U

۴۸ رکن (پایه آوایی) معادل هجای (- UU-) را بنویسید.

۴۹ رکن (پایه آوایی) معادل «---» را بنویسید.

۵۰ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
--

۵۱ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
-U

۵۲ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
-UU

۵۳ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
--

۵۴ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
-U

۵۵ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
-UU

۵۶ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای «--» را بنویسید.

۵۷ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای «-U-» را بنویسید.

۵۸ ارکان (پایه‌های آوایی) معادل هجای «-UU-» را بنویسید.

۵۹ رکن (پایه آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
-U

۶۰ رکن (پایه آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
-UU-

۶۱ رکن (پایه آوایی) معادل هجای زیر را بنویسید.
--UU

۱ الف) همسان دولختی
ب) همسان تک‌لختی
ج) ناهمسان (ص ۲۴)

۲ ب) درد عشقی کشیده‌ام که می‌رس / زهر هجری کشیده‌ام که می‌رس (ص ۲۲ و ۲۵ و ۲۶)

۳ الف) همسان
ب) ناهمسان
ج) همسان دولختی (ص ۲۲ تا ۲۶)

۴ ج) یا مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع (ص ۲۶ و ۲۵)

۵ الف) یا «هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟ / من در میان جمع و دلم جای دیگر است» (ص ۲۶)

۶ الف) مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن (ص ۲۶)

۷ ب) یا بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست / بگشای لب که قند فراوانم آرزوست (ص ۲۴)

تقطیع هجایی	دَس	تَم	نَ	دا	د	قُو	وَ	تِ	رَف	تَن	بِ	بِی	شِ	دوست
تقطیع هجایی	چَن	دِی	بِ	پا	ی	رَف	تِ	م	چَن	دِی	بِ	سَر	شِ	دَم
نشانه‌های هجایی	-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
وزن	مفعول			فاعلات				مفاعیل			فاعلن			

۹ گزینه‌ی الف یا «مستفعل مستفعل مستفعل مستف» (ص ۲۶)

۱۰ گزینه‌ی ب یا «دست از مس وجود چو مردان ره بشوی / تا کیمیای عشق بیاب و زر شوی» (ص ۲۵)

۱۱ گزینه «الف» یا «فاعلاتن مفاعلن فعلن» (ص ۲۲)

۱۲ گزینه ب درست است. (ص ۲۷)

تقطیع هجایی	ب	حس	ن	خل	قُ	و	فا	کس	ب	یا	ر	ما	نَ	رَ	سَد
تقطیع هجایی	ت	را	دَ	رین	س	خ	نن	کا	ر	کا	ر	ما	نَ	رَ	سَد
نشانه‌های هجایی	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
وزن	مفاعِلن			فعلاتن				مفاعِلن			فعلن				

«لَا فَرْسٌ حَنْجُورٌ تِ وَان زَد / آن خَش تِ بُ وُد كِ پُر تِ وَان زَد»

(۱) -- U / - U - U / U -- // -- U / - U - U / U -- (ص ۲۷)

(۲) -- / U - U - / U U -- // -- / U - U - / U U -- (ص ۲۷)

ب - چون نظم همسان «مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستف» بر نظم ناهمسان برتری دارد و وزن بیت را بهتر نشان می‌دهد. (ص ۲۶)

الف) وزن: «مفعولُ فاعلاتن / مفعولُ فاعلاتن» همسان دولختی است. (ص ۲۶)

ب) وزن: «فاعلاتن مفاعِلن فَعْلن» ناهمسان است. (ص ۲۳)

گزینه‌ی ب (ص ۲۱)

مُستفَعِلن (ص ۲۴)

الف) بیت «ب» وزن «ناهمسان» دارد، برابر با «مستفعلُ - فاعلاتُ - مستفعلُ» یا «مفعولُ - مفاعِلن - مفاعِلن» (ص ۲۴)

ب) زیرا وزن پایه‌ها تکرار یکنواخت و یکسانی ندارد. (ص ۲۱)

مفهوم این بیت، وطن‌دوستی است. وطن‌دوستی و علاقه به میهن، می‌تواند باعث بی‌قراری دائمی یک فرد باشد؛ زیرا

همیشه نگران و بی‌تاب وطن خویش است. (اغراق در توصیف وطن‌دوستی)

دوست	تِ*	م	قا	د	کن	بُ	و	سَر	ءِی
کوست	نی	چ	کت	ی	ما	شَ	کِ	وَه	وَه
	فَعْلَن		فَاعِلَات					مُسْتَفْعِل	

صورت دوم:

دوست	تِ*	م	قا	د	کن	بُ	و	سَر	ءِی (ای)
کوست	نی	چ	کت	ی	ما	شَ	کِ	وَه	وَه
	فَعُولَن		مَفَاعِلَن					مَفْعُول	

ب) صورت نخست:

هاست	بی	خو	ی	صِ	لا	خُ*	دِ	خَن	لَب
باست	زی	گِل	ی	دِ	خَن	د	بِ	تِی	لَخ
	مَفْعُولَن			مَفَاعِلُ				مُسْتَفْعِلَن	

صورت دوم:

هاست	بی	خو	ی	صِ	لا	خُ*	دِ	خَن	لَب
باست	زی	گِل	ی	دِ	خَن	د	بِ	تِی	لَخ
	مَفَاعِلِن			فَاعِلَات				مَفْعُول	

هم	مَت	ط	ل	بَز	با	ط	ن	پی	را	ن	سَن	حَر	خیز
زی	را	کِ	ی	کی	را	زِ	دُ	عا	لم	ط	ل	بی	دَند
		مستفعل				مستفعل				مستفعل			فعل

صورت دوم:

هم	مَت	ط	ل	بَز	با	ط	ن	پی	را	ن	سَن	حَر	خیز
زی	را	کِ	ی	کی	را	زِ	دُ	عا	لم	ط	ل	بی	دَند
		مفعول				مفاعیل				مفاعیل			فعلون

* در علم عروض، صورت دوم جداسازی در نام‌گذاری اوزان عروضی (که به آن‌ها اصطلاحاً بحر می‌گویند)، استفاده می‌شود.

(ب) صورت نخست:

کِش	تِی	شِ	کَس	تِ	گا	نِی*	مِی	با	دِ	شُر	طِ	بِر	خیز
با	شَد	کِ	با	ز	بی	نَم	دِی	دا	رِ	ءِ	شِ	نا	را
		مستفعلن				فعلون				مستفعلن			فعلون

صورت دوم:

کِش	تِی	شِ	کَس	تِ	گا	نِی*	مِی	با	دِ	شُر	طِ	بِر	خیز
با	شَد	کِ	با	ز	بی	نَم	دِی	دا	رِ	ءِ	شِ	نا	را
		مفعول				فاعلاتن				مفعول			فاعلاتن

* این هجا به صورت نیم | ِی نیز قابل جداسازی است.

در پایان نیم‌مصراع اوزان دولختی (دوری)، همانند پایان مصراع عمل می‌شود. به این معنا که هجاهای کوتاه و کشیده در این هجا (پایان نیم‌مصراع) در هر حالتی، یک هجای بلند به شمار می‌آیند. این نکته در جداسازی هجاهای تشکیل‌دهنده‌ی یک بیت بسیار مهم است، زیرا باعث می‌شود با تقطیع نادرست، تعداد هجاهای دو مصراع، نابرابر شده یا وزن آن‌ها به دست نیاید.

ابتدا وزن هر بیت را استخراج می‌کنیم:

وزن گزینه‌ی الف: مفاعِلُن مَفَاعِلُن مَفَاعِلُن فَعْلُن

وزن گزینه‌ی ب: مفعولُ مفاعِلُن فعولُن (مستفعلُ فاعِلاتُ فعْلُن)

وزن گزینه‌ی پ: مفعولُ مفاعِلُن فعولُن (مستفعلُ فاعِلاتُ فعْلُن)

وزن گزینه‌ی ت: مفاعِلُن فَعْلاتُن مَفَاعِلُن فَعْلُن

بنابراین گزینه‌ی الف و پ با هم و گزینه‌های ب و ت نیز با یکدیگر هم‌وزنند.

با	اَلْ	کِ	جی	بِ	جا	م	م	نَز	ما	لِ	مِی	تْ	هیست
ما	را	فَ	را	عَ	تی	ست	کِ	جَم	شی	دِ	جَم	نَ	داشت
	مستفعلین				مفاعیلن			مستفعلین					فَعْل

(ب)

ء (۱)	تْ	شِ	حُب	بَل	وَ	طَن	جُ	شُع	لِ	فَ	رَو	زَد
ءز (از)	دِ	لِ	مُو	مِن	کُ	نَد	بِ	مَج	م	رِ	اِس	پَنَد
	مفتعلین				فاعلات			مفتعلین				فَع

را	س	تی	کن	کِ	را	س	تَا	رَس	تَنَد
را	س	تَا	در	جَ	هان	قَ	وی	دَس	تَنَد
	فاعلاتن				مفاعیلن			فعکن	

(ب)

م	حَم	مَد	کا	فَ	ری	نِش	هَس	ت	خا	گَش
ه	زا	رَا	ء (۱)	فَ	رِین	بِر	جا	نِ	پا	گَش
	مفاعیلن				مفاعیلن				فعولن	

۲۶ ابتدا در هر کدام از گزینه‌ها، پایه‌های آوایی را استخراج، سپس براساس پایه‌های استخراج شده، همسانی یا ناهمسانی آن‌ها را مشخص می‌کنیم.

منظور از وزن‌های همسان اوزان یک‌پایه‌ای یا اوزانی است که به تناوب و یک در میان، عیناً تکرار شوند. بر همین اساس، وزن‌هایی از جمله «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فعلن» یا «مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن»، با وجود تکرار برخی ارکان، ناهمسان به شمار می‌آیند، زیرا این تکرار متقارن و متناوب نیست:

الف) آ ب زنی | د را ه | هین ک ن گا | ر می ر سد (مفتعلن مفاعیلن، مفتعلن مفاعیلن) ← همسان دولختی
 ب) د لم سر | ب ها مو کر | ر ها می | پ سن دد (فعولن فعولن فعولن فعولن) ← همسان یک‌پایه‌ای
 پ) با زین چ | شو ر شس ت | ک در حل ق | عال مس ت (مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلن) ← ناهمسان
 ت) گش ت ام در | ج ها ن آ | خ ر کار (فاعلاتن مفاعیلن فعلن) ← ناهمسان
 ث) دل نی ست | ک بو تر ک | ج بر خا ست | ن شی ند (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ← ناهمسان
 ج) ش فا ی این | د ل بی ما | ر جز ل قا | ی ت نیست (مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فعلن) ← ناهمسان

۲۷ گزینه‌ی ب) از کرده‌ی خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی‌دانم (مفعول مفاعیلن مفاعیلن یا مستفعل فاعلاتن مستفعل) (۵/۰) (ص ۲۴)

پایه‌های آوایی (۰/۷۵)	بَر دَا شَد	تِ دِل زِ كَا	رِ اَو بَخْت
وزن شعر (۰/۷۵)	مفعول	مفاعیل	فَعولن
نشانه‌های هجایی (۰/۷۵)	U - -	- U - U	- - U

۲۸

توجه: «مستفعل فاعلاتن فع لُن» نیز معادل این وزن است.

۲۹ چهار هجایی - سه هجایی: مستفعلن فَعولن مستفعلن فَعولن
سه هجایی - چهار هجایی: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

۳۰ گزینه‌ی ۱: مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن
گزینه‌ی ۲: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
این ابیات به دلیل متناوب بودن پایه‌های آوایی وزن همسان دولختی دارند.

۳۱ گزینه‌ی ۱: مفتعلن فاعِلن مفتعلن فاعِلن
گزینه‌ی ۲: مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن
گزینه‌ی ۳: مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن
گزینه‌ی ۴: مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

۳۲ گزینه‌ی ۱: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
گزینه‌ی ۲: مفتعلن فاعِلن مفتعلن فاعِلن
گزینه‌ی ۳: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن
گزینه‌ی ۴: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
گزینه‌ی ۱ و ۲ وزن همسان دولختی و گزینه‌ی ۳ و ۴ وزن همسان یک پایه‌ای دارند.

۳۳ گزینه‌ی ۱: مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن
گزینه‌ی ۲: مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن
گزینه‌ی ۳: فاعلاتن مفاعِلن فاعِلن
گزینه‌ی ۴: مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعِلن
گزینه‌ی ۳ و ۴ وزنی ناهمسان دارند.

۳۴ گزینه‌ی ۱: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
گزینه‌ی ۲: مفتعلن فاعِلن مفتعلن فاعِلن
گزینه‌ی ۳: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن
گزینه‌ی ۴: مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن
گزینه‌ی ۱ و ۲ وزن همسان دولختی و گزینه‌ی ۳ و ۴ وزن همسان تک پایه‌ای دارند.

۳۵

گزینه‌ی ۱: مفعَلن مفعَلن مفعَلن مفعَلن
 گزینه‌ی ۲: فعَلاتن فعَلاتن فعَلاتن فعَلاتن
 گزینه‌ی ۳: مفعَلن مفاعَلن مفعَلن مفاعَلن
 گزینه‌ی ۴: مستفعَلن مستفعَلن مستفعَلن
 همه گزینه‌ها بر وزن همسان یک‌پایه‌ای هستند جز گزینه‌ی ۳ که وزن همسان دولختی دارد.

۳۶

گزینه‌ی ۱: فاعَلاتن فاعَلاتن فاعَلاتن فاعَلاتن
 گزینه‌ی ۲: مفاعَلن فعَلاتن مفاعَلن فعَلن
 گزینه‌ی ۳: مفعَلن مفعَلن مفعَلن مفعَلن
 گزینه‌ی ۴: مستفعَلن مستفعَلن مستفعَلن مستفعَلن
 همه‌ی گزینه‌ها بر وزن همسان یک پایه‌ای هستند جز گزینه‌ی ۲ که وزن همسان دولختی دارد.

۳۷

این بیت به دو روش مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل و مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل تقطیع می‌شود و وزن مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل به دلیل همسان بودن بر وزن دیگر برتری دارد چرا که در تعیین مرز پایه‌ها و دسته‌بندی هجاها نظم همسان بر چینش و دسته‌بندی ناهمسان ترجیح دارد.

۳۸

گزینه‌ی ۱ به دو روش مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن و مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن تقطیع می‌شود.
 گزینه‌ی ۲ به دو روش مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل و مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل تقطیع می‌شود.
 گزینه‌ی ۳: مفعَلن مفعَلن مفعَلن مفعَلن
 گزینه‌ی ۴: مفاعَلن فعَلاتن مفاعَلن فعَلن

۳۹

گزینه‌ی ۱: مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعی
 گزینه‌ی ۲: مفعول مفاعَلن مفاعیلن
 گزینه‌ی ۳: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

۴۰

گزینه‌ی ۱ و ۲ بر وزن مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن و گزینه‌ی ۳ و ۴ بر وزن مفعَلن مفاعَلن مفعَلن مفاعَلن است.

۴۱

گزینه‌ی ۱ و ۲ بر وزن مفعَلن فاعلات مفعَلن فع است اما گزینه ۳ بر وزن مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

۴۲

گزینه‌ی ۱: مفعول مفاعَلن فعولن - مستفعل فاعلات فع لن
 گزینه‌ی ۲: مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن - مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
 گزینه‌ی ۳: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن - مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل

۴۳

گزینه‌ی ۱: مفعَلن مفعَلن مفعَلن مفعَلن - همسان
 گزینه‌ی ۲: مفعول مفاعَلن مفاعیل - ناهمسان
 گزینه‌ی ۳: مستفعَلن مستفعَلن مستفعَلن - همسان
 گزینه‌ی ۴: مفعَلن فاعلات مفعَلن فع - ناهمسان

۴۴

گزینه‌ی ۱: فاعَلاتن مفاعَلن فعَلاتن
 گزینه‌ی ۲: مستفعَلن فاعَلاتن مستفعَلن فاعَلاتن
 گزینه‌ی ۳: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
 گزینه‌ی ۴: مفاعَلن فعَلاتن مفاعَلن فعَلاتن

اوزان همسان از تکرار یکنواخت یک پایه آوایی و اوزان همسان دولختی از تکرار متفاوت دو پایه یا رکن حاصل می‌شود و در تعیین مرز پایه‌ها و دسته‌بندی هجاها نظم همسان بر چینش و دسته‌بندی ناهمسان ترجیح دارد.

۴۶ مفتعلن (۰/۲۵)

۴۷ مفاعیلن (۰/۲۵)

۴۸ مفتعلن (۰/۲۵)

۴۹ مفعولن (۰/۲۵)

۵۰ فع لن (فاعل) (۰/۲۵)

۵۱ فعل (۰/۲۵)

۵۲ فعلن (۰/۲۵)

۵۳ فع لن (فاعل) (۰/۲۵)

۵۴ فعل (۰/۲۵)

۵۵ فعلن (۰/۲۵)

۵۶ فعلن (۰/۲۵)

۵۷ فاعلن (۰/۲۵)

۵۸ مفتعلن (۰/۲۵)

۵۹ فعل (۰/۲۵)

۶۰ مفتعلن (۰/۲۵)

۶۱ فعلاتن (۰/۲۵)

۶۲ مفاعیلن (۰/۲۵)

U U --, U --U, -U, --, U-U-, -, -U-U, -UU, ---U, -UU-, ---, -U--, --U, --U-

فاعلاتن مفعولن مستفعلن مفعولن مفتعلن مفاعیلن فَعْلَن مفاعِلن فَع فاعلاتُ فعلن فَعْل مفاعِلُ مستفعلُ